

L'Europa del disincanto. Dal'68 praghese alla crisi del neoliberalismo, a cura di Francesco Leoncini, Rubbettino editore, 2011, 210 p.

Volumul îngrijit de profesorul Francesco Leoncini, care de mai mult timp este preocupat de studierea, în manieră comparată, a transformărilor sociale dintre Estul și Vestul Europei, conține 11 studii care abordează problemele cu care se confruntă astăzi statele europene ex-comuniste. După cum afirmă coordonatorul volumului, la cincizeci de ani de la construirea Zidului Berlinului și la peste douăzeci de ani de la căderea lui era necesar să se facă un bilanț al istoriei europene, începând cu evenimentul central din a doua jumătate a secolului XX – Primăvara de la Praga. Ideile reformatoare promovate de acest fenomen, menite a crea un „socialism cu față umană”, sunt astăzi mai actuale ca niciodată, în momentul în care neoliberalismul impus peste tot după 1989 își arată pe pe deplin falimentul.

Cartea, rezultat al unei intense munci de echipă, se dorește a fi un instrument de reflecție istorică asupra unor țări care au trăit în mod direct și dramatic efectele Războiului Rece și răsturnările de situație din perioada postcomunistă. Originalitatea contribuțiilor prezente în acest volum rezidă în faptul că ele merg dincolo de '89 și, prin intermediul analizei unor cazuri distincte, caută motivațiile profunde și originile procesului de deconstrucție progresivă, atât ideală cât și socială, care a dus la destrămarea blocului sovietic și a Iugoslaviei, în același timp fiind prezentate și gravele probleme ce au decurs din această nouă situație, probleme care au făcut ca regretarea trecutului să fie o caracteristică a tuturor popoarelor, nu numai a celor din Est. Sunt expuse studii de caz semnificative, care vizează diferite arii geografice, de la Lituania la Slovenia, de la fosta Cehoslovacie la Germania. Studiul din debutul lucrării, semnat de Francesco Leoncini, se axează pe deziluzia pe care neoliberalismul o produce în întreaga Europă, o „a doua înfrângere a Primăverii de la Praga”, după marile speranțe din '68 și '89, și aceasta datorită faptului că, deși economiștii nu au optat pentru introducerea unui capitalism pur și „sălbatic” în țările eliberate de comunism, până la urmă exact acest lucru s-a întâmplat, s-a trecut la un liberalism crud care a cauzat sărăcirea din ce în ce mai accentuată a populațiilor și concentrarea bogățiilor în sectoare restrânse de activitate, fenomene care s-au manifestat acut și în Occident și în restul lumii, deoarece peste tot a prevalat aceeași logică, iar în Est corupția generalizată s-a identificat cu așa-zisa democrație instaurată după căderea sistemului sovietic, neoliberalismul înrăutățind condiția democrațiilor tradiționale, destrămând orice formă de umanitate și orice perspectivă de „socialism cu față umană”. Pornind de la reflecțiile lui Kant asupra nostalgiei, Giuseppe Goisis analizează, oferind exemple concrete ce țin de particularitățile fiecărei țări în parte, difuziunea generalizată a regretului, a nostalgiei pentru regimurile comuniste demult prăbușite în sud-estul Europei, atașamentul disperat al atâtor popoare față de trecut datorându-se unei duble deziluzii: prima față de promisiunile regimurilor comuniste pe fondul amprentei birocratic autoritare, a doua față de promisiunile nerespectate ale unui capitalism care se arăta deschis spre obținerea unei facile prosperități colective. Prin contribuția sa, Giovanni Bernardini propune câteva corespondențe ideale între faza de elaborare a „noii politici estice” germane și cursul reformator indicat de Primăvara de la Praga, în același timp evidențind învățămintele pe care conducerea social-democrată germană le-a tras în urma suprimării brutale a mișcării cehoslovace și care au influențat

în mod decisiv viitorul curs al așa-numitei „Politici Estice” (*Ostpolitik*) promovate de către cancelarul Willy Brandt începând cu octombrie 1969. Andrea Griffante se concentrează pe identitatea politică a statului național lituanian după destrămarea Uniunii Sovietice, reliefând prezența unei duble matrici identitare: internă și externă. La fel ca Republiciile vecine, Letonă și Estonă, Lituania post-comunistă și-a înțeles propria identitate politică drept o continuare a Republicii independente de dinainte de război, dar, spre deosebire de celelalte două Republici Baltice, aceasta a optat pentru acordarea cetățeniei tuturor rezidenților de pe teritoriul său, care au solicitat-o, aspectul etnolingvistic rămânând fundamentul comunității politice lituaniene și al identității sale statale. Prin prezentarea unor mărturii ale unor persoane care au trăit în Cehoslovacia în perioada anterioară anului 1989 și care au participat activ la zilele intense ale „revoluției de catifea”, Alberto Tronchin încearcă să-l facă pe cititor părtaș la aceste importante transformări politice. În prealabil punctează acțiunile ulterioare anului 1968, foarte timide, atmosfera liniștită fiind motivată de nivelul de trai ridicat al poporului cehoslovac în comparație cu celelalte state comuniste. În schimb, Gabriella Fusi își începe incursiunea în istoria Cehoslovaciei cu momentul '89, iar după divizarea acesteia în 1993 pune accent îndeosebi pe evenimentele din Republica Cehă, marcate de trecerea de la „socialismul de stat” la neocapitalism. Stefano Lusa dedică o analiză amănunțită Sloveniei la douăzeci de ani de la ieșirea acesteia din comunism, dar și o privire retrospectivă asupra premiselor dezmembrării Federației Iugoslave. Sub titlul sugestiv „Unificarea înjumătățită”, Gernot Wapler abordează problemele cu care se confruntă Germania pe parcursul perioadei scurse de la căderea Zidului Berlinului, consecințele tratatului de unificare, ale armonizării legislației, decalajele dintre Est și Vest, așa cum sunt ele percepute astăzi de toți locuitorii Germaniei. Massimo Armellini își pune întrebări asupra rolului pe care l-ar putea avea Rusia și Uniunea Europeană în relațiile lor bilaterale în lumina evenimentelor din '68 și '89, iar Valentine Lomellini își propune recuperarea trecutului și a stadiului raporturilor dintre Partidul Comunist Italian și liderul cehoslovac Alexander Dubček, din anii '60 până la suprimarea frontierei materiale a Războiului Rece – Zidul Berlinului, precum și evidențierea strădaniilor ambilor actori politici de relansare a imaginii lor între 1989 și 1990. Ultimul studiu este consacrat de Michelle Campagnolo Bouvier celor 60 de ani de activitate susținută, desfășurată de *Société Européenne de Culture*, organism gândit și fondat de către Umberto Campagnolo cu scopul de a da curs voinței de reconstrucție, manifestată cu ardoare în acele vremuri.

Studiile conțin, de asemenea, analize punctuale asupra condițiilor sociale și politice din noile democrații, dar și din cele tradiționale, văzute în contextul mondial marcat de declinul Statelor Unite și afirmarea Chinei, scoțându-se în evidență involuțiile accentuate, distanța tot mai mare dintre guverne și guvernați, impactul devastator al economiei asupra structurilor instituționale, dar și nostalgia trecutului. De aici și deziluzia că vraja s-a destrămat, suferită de marea majoritate a populațiilor care sperau că după sfârșitul comunismului va urma o lungă perioadă de pace și prosperitate.

În ansamblu, cartea, un bilanț critic al ultimelor decenii, lansează un mesaj provocator, dar și unul de speranță, din moment ce recunoaște importanța revenirii în plin plan a actorilor sociali înzestrați cu o puternică conștiință civică și cu voință de schimbare.

Florina CIURE